


Doğa Yürüyüşü Rehberlerinin Çevre Sorunlarına Karşı Tutum ve Farkındalıkları: Bir Alan Araştırması

Attitudes and Awareness of Hiking Guides Towards Environmental Issues: A Field Study

Araştırma Makalesi / Research Article

 Erdoğan EKİNCİ¹

¹ Artvin Çoruh Üniversitesi, Arhavi Meslek
Yüksekokulu, ARTVIN

Sorumlu Yazar / Corresponding Author
Öğr. Gör. Dr. Erdoğan EKİNCİ
erdoganekinci@artvin.edu.tr

Geliş Tarihi / Received : 24.04.2024
Kabul Tarihi / Accepted : 16.06.2024
Yayın Tarihi / Published : 31.07.2024

Etik Bilgilendirme / Ethical Statement
Bu araştırma, Artvin Çoruh Üniversitesi
Etik Kurulu'nun 13.03.2024 tarih ve
E-18457941-050.99-129339 sayılı kararı
ile etik açıdan uygun bulunmuştur.

DOI: 10.53434/gbesbd.1472897

Öz

Bu araştırma, doğa yürüyüşü rehberlerinin çevre sorunlarına karşı tutumlarını ve farkındalıklarını ortaya koymak amacıyla gerçekleştirilmiştir. *Araştırmada, doğa yürüyüşü rehberlerinin çevre sorunlarına karşı tutum ve farkındalıklarını belirlemek için nitel araştırma yaklaşımlarından biri olan durum çalışması desenlerinden biri olan bütüncül tek durum deseninde tasarlanmıştır.* Çalışma grubu amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemine göre seçilmiştir. Araştırmaya katılan doğa yürüyüşü rehberlerinin 18 yaşından büyük olması, en az lise mezunu olması ve en az 5 yıldır düzenli olarak doğa yürüyüşü rehberliği deneyime sahip olması araştırmaya katılma ölçütleri olarak belirlenmiştir. Bu ölçütleri sağlayan, 9 erkek ve 3 kadın olmak üzere 12 doğa yürüyüşü rehberi yer almıştır. Veriler yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak toplanmıştır ve analizinde içerik analizi yöntemi uygulanmıştır. Araştırmanın geçerliliğini sağlamak amacıyla inandırıcılık, aktarılabirlik, güvenilirlik ve doğrulanabilirlik kriterleri esas alınmıştır. Güvenilirliği sağlamak için görüşmeler kaydedilerek yazıya aktarılmış ve farklı araştırmacılar tarafından bireysel kodlama yapılmıştır. Yapılan analizler sonucunda kuramsal çerçeveye uygun olarak; Doğa koruma ve sürdürülebilirlik, Çevre bilinci ve eğitimi ve Doğa ile insan etkileşimi olarak üç ana tema ortaya çıkmıştır. Doğa yürüyüşü rehberleri, aktiviteler esnasında en sık karşılaşılan çevre sorununun doğaya bırakılan çöpler olduğunu belirtmişlerdir. Doğa yürüyüşlerinin gerçekleştiği alanlara ulaşım için yapılan araç yolları ve doğa yürüyüşü için açılan yeni parkurlar çevrenin sürdürülebilirliği açısından önemli bir sorun olarak görülmektedir. Doğa yürüyüşleri, katılımcıların çevre sorunlarına karşı daha bilinçli ve farkındalık sahibi olmalarında önemli bir rol oynamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Doğa yürüyüşü rehberleri, Çevre sorunları, Tutum, Farkındalık

Abstract

This study was conducted to reveal the attitudes and awareness of nature hike guides towards environmental issues. The research was designed using a holistic single-case design, which is one of the qualitative research approaches, to determine the attitudes and awareness of nature hike guides towards environmental issues. The study group was selected using purposive sampling methods, specifically criterion sampling. The criteria for participation in the study were being over 18 years old, having at least a high school diploma, and having at least 5 years of regular experience as a nature hike guide. A total of 12 nature hike guides, 9 males and 3 females, who met these criteria, participated in the research. Data was collected using a semi-structured interview form and analyzed using content analysis method. To ensure the validity of the study, credibility, transferability, reliability, and confirmability criteria were considered. To ensure reliability, interviews were recorded and transcribed, and individual coding was performed by different researchers. As a result of the analysis, three main themes emerged in line with the theoretical framework: Nature conservation and sustainability, Environmental awareness and education, and Interaction between nature and humans. Nature hike guides stated that the most common environmental problem encountered during activities is litter left in nature. Access roads to the areas where nature hikes take place and new trails opened for nature hikes are seen as important issues for the sustainability of the environment. Nature hikes play an important role in making participants more conscious and aware of environmental issues.

Keywords: Hiking guides, Environmental issues, Attitude, Awareness

Giriş

İnsanlar, kültürleri ne olursa olsun, büyüdükleri veya en azından doğal ortamlarda seyahat ettikleri için belirli açık alan rekreasyon aktivitelerine karşı doğuştan bir eğilime sahiptir (Kil, Stein ve Holland, 2014). Doğa yürüyüşleri, açık alan rekreasyon aktiviteleri içerisinde en popüler aktivite olarak kabul edilmektedir (Ferreira, 1998; Bol, 2012; Hawke ve Jensen, 2020). Doğa yürüyüşleri, patika veya patikadan uzakta açık alanlarda yürüyüş yapmayı ifade etmektedir (Huddart ve Stott, 2019). Doğa yürüyüşü doğal güzelliklerin keşfedilmesi ve keyfinin çıkarılması amacıyla, görece el değmemiş doğal alanların patikalarında yapılan geziler olarak tanımlanmaktadır (Poudel ve Nyaupane, 2016). Bir başka tanıma göre, doğa yürüyüşü açık alanda, çoğunlukla kayalar, ağaçlar vb. birçok doğal unsurun bir arada bulunduğu doğal arazi üzerinde önemli bir mesafe boyunca yürüme eylemidir (Mitten, Overholt, Haynes, D'Amore ve Ady, 2018). Doğa yürüyüşlerinin amacı, kişinin manevi zenginliğini, fiziksel yeteneklerini, zihinsel dayanıklılığını geliştirmek ve sağlığını iyileştirmektir (Molokáč, Hlaváčová, Tometzová ve Liptáková, 2022). Doğa yürüyüşleri, doğal çevre açısından önemli bir rol oynar, çünkü doğaya yakın olmak doğa yürüyüşüne katılmanın ana nedenidir. Doğa yürüyüşünde doğaya yakın olma güdüsünün önemli olduğu gözlemi göz önüne alındığında, aktivite sırasında çevresel etkilerin katılımcıların duygusal durumları üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir (Niedermeier vd., 2019). Fiziksel çevre hem doğal hem de sosyal unsurlar için kaynaklar sağlar; ormanlık bir havza yaban hayatı için bir yaşam alanı olarak işlev görürken diğer taraftan doğa yürüyüşü için de doğal bir alan olabile potansiyeline sahiptir (Ryan, 2015).

Doğa yürüyüşleri, doğayı deneyimlemenin, egzersiz yapmanın ve doğayla bağlantı kurmanın harika bir yoludur; ancak, doğa yürüyüşlerine olan ilginin artmasıyla birlikte, yürüyüş kurallarına uymak, diğer yürüyüşçülere ve doğal çevreye karşı dikkatli olmak her zamankinden daha önemli bir hale gelmiştir (Adventure in Camping, 2023). Doğa yürüyüşü aktiviteleri, çevre açısından da çeşitli sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Özellikle yerleşim alanlarına yakın yerlerde bulunan yürüyüş parkurlarının sıklıkla kullanılması nedeniyle, çevre sorunlarının artması kaçınılmaz bir hale gelmiştir. Doğa yürüyüşü gibi en sık katılımın yaşandığı açık alan aktiviteleri, uygun altyapının olmadığı ve doğru planlamaların yapılmadığı alanlarda hem ekosistem hem de korunan alanlarda çevre sorunlarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Geneletti ve Dawa, 2009). Doğa yürüyüşü gibi doğal çevrede gerçekleşen birçok açık alan aktivite türü, katılımcılar için eşit derecede ve çeşitli fırsatlar sunmaktadır. Ancak, doğa yürüyüşü ve diğer açık alan aktivitelerinden dolayı doğal çevre olumsuz bir biçimde etkilenebilmektedir (Reuter ve Pechlaner, 2012). Bu nedenler doğa yürüyüşlerinin, çevresel konularda temel bir farkındalık oluşturarak çevre sorunlarının çözümü için aktif katılıma öncülük edebilecek bir aktivite olduğu söylenebilir (Ferreira, 1998).

Alanyazın incelendiğinde doğa yürüyüşü ve çevre sorunlarıyla ilgili birçok araştırma yer almaktadır (Evju vd., 2021; Jirásek, Veselský ve Poslt, 2017; Nyaupane, Lew ve Tatsugawa, 2014; Pickering, Hill, Newsome ve Leung, 2010; Törn, Tolvanen, Norokorpi, Tervo ve Siikamäki, 2009; Upadhayaya, 2018; Zarei, Ehsani, Moghimehfar ve Aroufzad, 2021). Doğa yürüyüşlerine katılan katılımcıların, yürüyüş parkurları üzerindeki etkilerine ilişkin çevresel araştırmalar, bitki örtüsü kaybı, yarıklar, sırt yüzeyinde toprak kaybı, toprağın sıkışması, resmi olmayan parkurların çoğalması, çöp atma, daha fazla yürüyüş parkuru erozyonu ve orman alt örtüsünün mikro ikliminde değişikliklere ve çeşitli yıpratıcı davranışların sonuçlarını içermektedir (Chatterjea, 2007; Nepal ve Nepal, 2004). Bu bağlamda, doğa yürüyüşleri sonucu değişen orman kullanımı sırasında, orman ve otlakların topluluk yönetimi, yerel atık birikimi ve insan atıklarından kaynaklanan kirlilik, orman bozulması ve bitki örtüsüne zarar verdiği ve ayrıca, bitki örtüsü kaybına, tür zenginliğinin azalmasına ve toprak erozyonunun artmasına neden olduğu bilinmektedir (Pickering, Rossi ve Barros, 2011; Stevens, 2003; Thurston ve Reader, 2011). Katılımcılar, açık alanlarda doğa yürüyüş yapmak için çeşitli yürüyüş parkurlar kullanmakta ve bu durum doğal yaşam üzerinde birçok olumsuzluk yaratmaktadır (Karim vd., 2014). Örneğin, katılımcılar tarafından yürüyüş parkurlarına bırakılan çöpler, yürüyüş esnasında ortaya çıkan gürültü vb. doğal çevre açısından ciddi bir tehdide neden olmaktadır. Yürüyüşçülerin doğada gerçekleştirdiği aktivitelerde, çevreye önem vermeleri ve saygı göstermeleri hem çevre hem de doğa yürüyüşlerinin sürdürülebilirliği açısından oldukça önemlidir (McGinn, Evenson, Herring ve Huston, 2007; Paudel, Li ve Kim, 2022).

Doğal çevrelerin çeşitliliğine rağmen, genellikle doğa yürüyüşlerindeki zorluklar, riskler ve tehlikeler düşüktür; bu aktiviteler genellikle bireysel veya grup halinde, uzman rehberler eşliğinde gerçekleştirilmekle birlikte, rehberler hem yeni başlayanlar hem de deneyimli yürüyüşçüler için doğal çevreyle etkileşimde bulunma imkânı sağlama açısından önemli bir rol oynamaktadır (Morsiani, Robazza, Liborio, Ruiz ve Bortoli, 2023). Doğa yürüyüşlerinde, yürüyüşçülere eşlik eden ve yürüyüşü yöneten bir veya daha fazla yetenekli rehber yer almaktadır. Rehberler, lojistikten, yürüyüşçülerin güvenliğinden ve parkurda meydana gelebilecek her türlü zorluğun çözülmesinden sorumlu olmakla birlikte aynı zamanda yürüyüşçülere doğa sevgisini de aktarmaktadır (Leister, 2019). Doğa yürüyüşü rehberlerinin, katılımcıları kültürel açıdan duyarlı ve çevre yanlısı davranışları ile rol model olarak yönlendirme ve doğal kaynak yönetimine yardımcı olmaya çalıştıkları söylenebilir (Serenari, Leung, Attarian ve Franck, 2012). Rehberler, korunan alanların amaçlarının daha iyi anlaşılmasıyla birlikte, yürüyüşçüler açısından çevre dostu davranışları teşvik etmek için yararlı araçları temsil eden doğal mirasa yönelik farkındalığı ve eleştirel tutumu teşvik edebilir. Bu sayede hem yürüyüşçülerin deneyimlerinin artması hem de biyoçeşitliliğin korunması açısından önemli bir yer edin-

mektedir (Palli vd., 2023). Bu araştırma, doğa yürüyüşü rehberlerinin çevre sorunlarına karşı tutumlarını ve farkındalıklarını ortaya koymak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Alanyazın incelendiğinde, araştırmaların genellikle doğa yürüyüşü katılımcıları üzerinde gerçekleştirildiği görülmektedir. Ancak daha derinlemesine bir analiz yapmak amacıyla, doğa yürüyüşü rehberlerinin deneyimlerinin daha fazla olduğu değerlendirilmektedir. Bu bağlamda, çalışma grubunun doğa yürüyüşü rehberlerinden oluşması, araştırmayı diğer çalışmalardan ayıran özgün bir yön olarak değerlendirilmektedir. Araştırma bağlamında, rehberlerin çevre sorunlarına karşı tutumlarını ve bu konudaki farkındalıklarını belirleyerek, doğa yürüyüşü aktivitelerinin çevreye olan etkisinin değerlendirilmesi amaçlanmaktadır. Araştırma sonunda elde edilecek verilerin, doğa yürüyüşü rehberlerinin bakış açıları ile değerlendirilerek, doğadaki çevresel sorunların tespiti ve önlenmesi konusunda yeni ve önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, doğa yürüyüşü rehberleri tarafından yürüyüş aktivitelerinde deneyimledikleri çevre sorunları üzerine tasarlan-

mıştır. Araştırmada, doğa yürüyüşü rehberlerinin çevre sorunlarına karşı tutum ve farkındalıklarını belirlemek için nitel araştırma yaklaşımlarından biri olan durum çalışması desenlerinden biri olan bütüncül tek durum deseni tasarlanmıştır. Durum çalışması, araştırmacının gerçek yaşamda veya belirli bir zaman diliminde sınırlı sistemler hakkında çeşitli bilgi kaynakları aracılığıyla detaylı ve derinlemesine bilgi topladığı bir nitel araştırma yaklaşımıdır (Creswell, 2018). Bütüncül tek durum deseni, bir durumun bütün yönleriyle ele alınmasına olanak tanımlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2018).

Araştırma Grubu

Araştırma grubu, amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme yöntemine göre seçilmiştir. Araştırmaya katılan doğa yürüyüşü rehberlerinin 18 yaşından büyük olması, en az lise mezunu olması ve en az 5 yıldır düzenli olarak doğa yürüyüşü rehberliği deneyimine sahip olması araştırmaya katılma ölçütleri olarak belirlenmiştir. Bu ölçütleri sağlayan, 9 erkek ve 3 kadın olmak üzere 12 doğa yürüyüşü rehberi katılımcı (32-67 yaş arası) araştırmanın çalışma grubunda yer almıştır. Araştırmaya katılan doğa yürüyüşü rehberlerinin isimleri gizli tutulmuş, etik kurallar kapsamında katılımcılar "R" olarak kodlanmış ve R1, R2,... gibi kod isimler verilmiştir. Katılımcılara ait demografik bilgiler Tablo 1'de yer almaktadır.

Tablo 1. Doğa yürüyüşü rehberlerine ilişkin demografik bilgiler

Katılımcılar	Yaş	Cinsiyet	Medeni Durum	Eğitim Düzeyi	Meslek	Aylık Gelir	Rehberlik Deneyim Yılı	Yıllık Ortalama Rehberlik Sayısı
R1	47	Erkek	Evli	Lisans	Öğretmen	40000 TL	8	20
R2	32	Erkek	Bekar	Lisans	Esnaf	30000 TL	5	25
R3	67	Erkek	Evli	Lise	Emekli	15000 TL	20	30
R4	49	Erkek	Evli	Lise	Emekli	25000 TL	15	30
R5	35	Kadın	Evli	Lisans	Öğretmen	42000 TL	5	10
R6	48	Kadın	Evli	Lisansüstü	Çevre Mühendisi	30000 TL	6	10
R7	48	Erkek	Evli	Lise	Esnaf	25000 TL	10	15
R8	50	Erkek	Evli	Lisans	Eğitmen	20000 TL	25	20
R9	43	Kadın	Evli	Lisans	Öğretmen	40000 TL	5	25
R10	47	Erkek	Evli	Ön Lisans	Güvenlik	30000 TL	20	30
R11	43	Erkek	Bekar	Lise	Muhasebe	20000 TL	17	30
R12	39	Erkek	Bekar	Ön Lisans	Turizm	50000 TL	15	24

Veri Toplama Araçları

Araştırmada veriler yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak yüz yüze bireysel görüşmeler ile toplanmıştır. Görüşmeler sırasında katılımcılara kişisel bilgi formu sorularının yanında, araştırmanın kuramsal çerçevesine göre alan yazın incelenerek oluşturulan (Evju vd., 2021; Upadhayaya, 2018; Jirasek vd., 2017; Nyaupane vd., 2014; Zarei vd., 2021) ve 5 adet açık uçlu soruları içeren yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlama aşamasında literatür bilgisi yanında iki uzman görüşüne başvurulmuştur. Bu uzmanlardan birisi nitel araştırma yöntemleri konusunda yetkin bir akademisyen ile doğa sporları ve özellikle doğa yürüyüşleri konusunda yetkin olan bir akademisyendir. Bu doğrultuda iki uzman görüşü çerçevesinde yarı yapılandırılmış

görüşme formunda yenilenerek, formun amacı ve ölçme değerlendirme konusunda uygunluğu da test edilmiştir. Sorular; "Doğa yürüyüşleri sırasında gördüğünüz veya tanık olduğunuz çevre sorunları nelerdir?", "Rehberliğini yaptığınız doğa yürüyüşü aktivitelerinde katılımcıların çevreye yönelik tutumları nasıldı?", "Doğa yürüyüşleri sırasında çevreyi nasıl koruyorsunuz? Hangi önlemleri almaktasınız?", "Rehberliğini yaptığınız doğa yürüyüşü aktivitelerinin katılımcıların çevre bilincini nasıl etkilediğini düşünüyorsunuz?", "Doğa yürüyüşlerinde çevresel sürdürülebilirlik için neler yapılmalıdır?" biçimindedir. Kişisel bilgi formunda ise, doğa yürüyüşü rehberlerinin yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim düzeyi, meslekleri, aylık gelirleri, rehberlik deneyim yılı ve yıllık ortalama rehberlik sayıları ile ilgili sorular yöneltilmiştir.

Verilerin Toplanması

Katılımcılardan görüşmeler öncesinde randevu alınmış ve kendilerinin seçtiği uygun bir ortamda gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler öncesinde, araştırmanın amacı açıklanarak aydınlatılmış onam formu ile katılımcılardan izin alınmış ve araştırmaya gönüllü olarak katılmaları sağlanmıştır. Görüşmeler, ses kayıt cihazı kullanılarak yapılmış ve ayrıca görüşmeler sırasında notlar alınarak kayıt altına alınmıştır. Bireysel görüşmeler ortalama 20 dakikada gerçekleşmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırmanın ilk aşamasında, veriler bilgisayar ortamına aktararak öncül kodlar oluşturulmuştur. Verilerin analizinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizi gerçekleştirilerek nitel araştırma yöntemlerinde yetkin bir akademisyen tarafından görüş alınmıştır. İçerik analizi sürecinde, doğa yürüyüşü rehberlerinin özellikleri ve araştırmanın teorik çerçevesi dikkate alınarak öncül kodlamaları içeren bir kod listesi oluşturulmuştur. Son aşamada, araştırmanın amacına uygun olarak temalar belirlenmiştir. Temaları tanımlamak için, veri analizi süreci boyunca katılımcılarla iletişim halinde kalınmıştır.

Etik Beyan

Bu araştırmaya ait etik kurul izni, Artvin Çoruh Üniversitesi Etik Kurulu'nun 13.03.2024 tarih ve E-18457941-050.99-129339 sayılı kararı ile alınmıştır.

Geçerlik ve Güvenirlik

Araştırmada verilerinin geçerlik ve güvenirliliği için nitel araştırmalarda kullanılan "İnanırlılık", "Aktarılabirlik", "Tutarlık" ve "Teyit edilebilirlik" tekniklerinden yararlanılmıştır (Creswell, 2018). Güvenirliğin sağlanabilmesi için, görüşmelerin kayıt altına alınarak yazıya aktarılması ve farklı araştırmacılar tarafından bireysel kodlama yapılması gibi stratejiler kullanılmıştır. İnanırlılığın sağlanabilmesi için verilerin analizinde kodlayıcı çeşitlemesi yöntemi tercih edilmiştir. Aktarılabirliğin sağlanabilmesi için, farklı doğa yürüyüşü rehberlerinin görüşlerine alıntılar yoluyla yer verilerek verilerin çeşitliliği gösterilmiştir. Güvenilebilirlik için, analiz sürecinde araştırmanın yazarları ile sık sık verilerin değerlendirilmesi ve doğruluğunun kontrol edilmesi sağlanmıştır. Doğrulanabilirlik kriterinin sağlanması için ise, katılımcıların düşüncelerini ve deneyimlerini yansıtabilmek amacıyla araştırmanın her aşaması detaylı bir şekilde açıklanmıştır. Tutarlık için Miles ve Huberman'ın (1994) Görüş Birliği / (Görüş Birliği+Görüş Ayrılığı) yöntemi kullanılmış ve %81 uyum puanı elde edilmiştir. Araştırma kapsamında toplanan veriler teyit edilebilirlik için arşivlenmiştir.

Bulgular

Katılımcı görüşlerine dayalı olarak yapılan analiz, doğa yürüyüşü rehberlerinin çevre sorunlarıyla ilgili üç ana tema ve 35 kod tespit etmiştir. Bu temalar, "Doğa Koruma ve Sürdürülebilirlik",

"Çevre Bilinci ve Eğitimi", "Doğa ile İnsan Etkileşimi" olarak belirlenmiştir. Analiz sonuçları, doğa yürüyüşü rehberlerinin çevre sorunları konusunda tutumları ve uygulamaları hakkında kapsamlı bir anlayış sağlanmıştır.

Tablo 2. Doğa yürüyüşü rehberlerinin çevre sorunlarına karşı tutum ve farkındalıklarına ilişkin görüşleri

Temalar	Kodlar	Katılımcılar
Doğa Koruma ve Sürdürülebilirlik	Çöp sıkıntısı	R1, R2, R3, R4, R5, R6, R7, R8, R9, R10, R11, R12
	Maden sahaları	R1, R2, R5, R6,
	Ağaç kesimi	R1, R2, R4, R7, R8
	Araç yollarının yapılması	R1, R8, R10, R11
Çevre Bilinci ve Eğitimi	Yeni yürüyüş parkurlarının açılması	R2, R3, R4, R7, R8, R10, R11
	Eğitimci	R1, R2, R4, R5, R7, R8, R12
	Bilinçli ve kuralcı doğa yürüyüşçüler	R1, R2, R4, R5, R7, R8, R11, R12
	Acemi yürüyüşçülere rol modellik	R1, R4, R5, R6, R12
Doğa ile İnsan Etkileşimi	Bilinçlendirme eğitimleri	R1, R2, R9, R12
	Sosyal medya	R1, R2, R8
	Kamu spotları	R1, R2, R9
	Doğa yürüyüşçülerinin farkındalığı	R1, R2, R3, R5, R8, R11
Doğa ile İnsan Etkileşimi	Çevre dostu yürüyüşçüler	R1, R2, R4, R5, R6, R9, R10, R12
	Sporcu yürüyüşçülerin farkı	R1, R8, R10

Doğa Koruma ve Sürdürülebilirlik

Araştırmada ilk olarak, doğa yürüyüşü rehberlerinin doğal kaynakların korunması ve sürdürülebilir kullanımı ile ilgili durumları ortaya koymaya çalışan doğa koruma ve sürdürülebilirlik teması altında "çöp sıkıntısı, maden sahaları, bilinçsiz ağaç kesimi, doğanın turizm ile bakirliğinin yok olması, popülerliği artan yerin bozulması, yol yapım çalışması" kodları yer almıştır. Bu bağlamda, doğa yürüyüşü rehberleri çevre kirleticileri açısından en önemli sorun olarak doğaya bırakılan çöp sorununu belirtmişlerdir. Elde edilen alt temalara ilişkin bazı katılımcı görüşleri aşağıda yer almaktadır.

"Her gittiğimiz yerde karşılaştığımız en büyük sorun genellikle çöplerdir. Bu sorun, bireysel olarak da çok düşündüğüm ve rahatsız olduğum bir konudur. Faaliyetlerimiz sırasında da bu sorunla sıkça karşılaşyoruz; yayla ziyaretleri, küçük köy gezileri veya diğer etkinlikler fark etmeksizin şehre olan uzaklık veya yakınlık bu durumu değiştirmiyor. İlginç olan, gittiğimiz her yerde bu sorunla karşılaşmamız" (R5).

"Benim dikkatimi en çok çeken ve en yaygın çevre sorunu çöp sorunudur. Genellikle plastik atıklar göze çarpmaktadır. Yerleşim yerlerine yakın veya yerleşim yerlerinden geçen derelerde mutlaka çöp yığınları görmektediriz. Özellikle yıllardır biriken çöpler bu alanlarda sıkça karşılaştığımız bir durumdur" (R6).

"Doğa yürüyüşlerinde karşılaşılan çöpler arasında çadırların poşetleri, metal kutular ve yemek esnasında kullanılan plas-

tik kaplar gibi çeşitli öğeler bulunmaktadır. Bu tür çöplerin doğada bırakılması, çevreye zarar verebilecek ve uzun süre kalabilecek maddeler içermesi nedeniyle endişe vericidir. Özellikle göllerin kenarlarında kamp kuranların bıraktığı peçeteler, ıslak mendiller gibi parçalanamayan atıklar tüm doğa yürüyüşçülerini rahatsız etmektedir” (R9).

Doğa yürüyüşü rehberleri, doğada karşılaşılan çevre kirliliğinin yanı sıra doğanın sürdürülebilirliği açısından çeşitli görüşler belirtmişlerdir. Bu bağlamda doğa yürüyüşleri sırasında karşılaştıkları maden sahaları ve orman kesimi doğanın sürdürülebilirliği açısından önemli sorunlar olduğuna değinmişlerdir. Elde edilen alt temalara ilişkin bazı katılımcı görüşleri aşağıda yer almaktadır.

“Doğa yürüyüşlerinde bazen madenlerle karşılaşabiliyoruz. Bu bölgelerde toz ve toprak oluşuyor, bu da maden bölgelerinde oluşan toz nedeniyle hava kirlenmesine yol açıyor. Bu durum, doğa yürüyüşlerinde karşılaşılan çevresel sorunlardan biridir ve doğa tutkunlarını kesinlikle rahatsız eden bir durum” (R6).

“Bazen maden sahalarından geçiyoruz ve özellikle toz taşınımı gibi sorunlar yaşıyoruz. Madenlerin çeşitli çevre sorunlarına neden olduğu bilinmektedir, ancak yürüyüş sırasında bizi en fazla rahatsız eden şey genellikle ortaya çıkan toz taşınımı olduğunu söyleyebilirim” (R2).

“Doğa yürüyüşlerinde genellikle yüksek rakımlara çıkmıyoruz, ancak ağaç kesiminin arttığını ve ağaçların azaldığını gözlemliyorum. Bu durum doğanın zarar gördüğünü görmek üzücü. Özellikle piknik ve dinlenme alanları gibi yerlerde ağaç kesiminin arttığını ve bu alanların bozulduğunu gözlemliyorum” (R7).

“Genellikle ormanlarda yürüdüğümüz için kaçak kesimlere sıkça denk geliyoruz ve bu durumu önemli bir çevre sorunu bana göre. Bu kaçak kesimlerin doğaya ve çevreye verdiği zararları görmek üzücü oluyor. Bu durumu önlemek için daha fazla farkındalık yaratılması gerektiğine inanıyorum” (R4).

Doğa yürüyüşü rehberleri, doğa koruma ve sürdürülebilirlik açısından önemli sorunlardan birinin, doğaya daha fazla insanın çekilmesi amacıyla açılan araç yolları ve yürüyüş parkurlarının çevreye verdiği zararlar olduğunu belirtmektedir. Araç yollarının açılmasıyla doğaya daha fazla ziyaretçi çekmeyi hedefleyen bu yaklaşımın, çevrenin aşırı kullanımına ve dolayısıyla artan kirliliğe neden olabileceği düşünülmektedir. Benzer şekilde, açılan yeni yürüyüş parkurlarının hem doğal bitki örtüsüne hem de toprak erozyonuna yol açarak doğal çevreye zarar verdiğini söylemişlerdir. Elde edilen alt temalara ilişkin bazı katılımcı görüşleri aşağıda yer almaktadır.

“Benim gözümde en ciddi çevre sorunu, çeşitli ulaşım araçlarının geçebilmesi için yapılan yolların oluşturduğu tahribattir. Çevre açısından birçok sorun bulunmasına rağmen, doğaya ulaşımı sağlamak için açılan yeni yolların neden olduğu zararın en önemli sorun olduğunu düşünüyorum” (R1).

“Her bakir doğa parçasına yol açma mantığıyla gidip yeni yerler keşfedip gerekirse halkı da dahil edip her yere araba yolu açmak ve oraları turizme kazandırmaya çalışmak zihniyetinden bir kere çok uzak durulması gerektiğine inanıyorum. Sosyal medyadaki etkiler veya seyahat acentelerinin popüler yürüyüş parkurlarında sürekli aktivite düzenleme isteği gibi etkenler, doğayı koruma zihniyetinden uzaklaşmaya neden olmaktadır” (R8).

“Her yıl rotalarımızı mutlaka bir kez geziyoruz. Hem kendiliğinden oluşmuş hem de bizim oluşturduğumuz rotalarımız var. Bu rotaları haritalar üzerinde çiziyoruz ve yayınlıyoruz. Rotaların sürdürülebilirliği çok önemli. Doğal çevrenin uzun süre korunmasına, hatta mümkünse hiç değişmemesi gerektiğine inanıyoruz. Bu yürüyüş rotalarının doğal güzelliklerini korumak için neler yapabileceğimizi düşünüyoruz” (R4).

“Doğa yürüyüşlerinde aynı patikanın sürekli kullanılmasından kaynaklı erozyon da söz konusu olabiliyor. Bu açıdan bakıldığında, tamam çevreyi kirlletiyoruz, ama çevreye zarar vermiyoruz demek doğru olmaz. Rehber olarak bir patikayı kullandığımızda o patikaya karşı alışkanlıklarımız oluşuyor. Bu yüzden, aslında en mantıklısı, sürekli kullanılan, eskiden beri kullanılan patikaları tercih etmek. Yani, yeni patikalar açmak yerine, zaten yıllardır kullanılan patikalarda yürüyüş yapmak daha mantıklı” (R7).

Çevre Bilinci ve Eğitimi

Araştırmanın ikinci teması olan çevre bilinci ve eğitimine ait kodlara bakıldığında, “eğitimci, bilinçli ve kuralcı doğa yürüyüşçüler, acemi yürüyüşçülere rol modellik, kamu spotları, sosyal medyada farkındalık, bilinçlendirme eğitimleri” olarak ortaya çıkmıştır. Doğa yürüyüşü rehberleri, çevre koruma konusundaki önemli adımlardan birinin, katılımcılara çevreye duyarlılık konusunda rehberlik etmek olduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca hem doğa yürüyüşü rehberlerinin hem de deneyimli yürüyüşçülerin deneyimsiz yürüyüşçülere çevre koruma konusunda rol model olmalarının da önemli olduğu belirtilmektedir. Elde edilen alt temalara ilişkin bazı katılımcı görüşleri aşağıda yer almaktadır.

“Doğa yürüyüş grubumuzda çevre korumasıyla ilgili birçok eğitim yapıyoruz. Her etkinlik öncesi, grup olarak toplanırız ve doğaya nasıl sahip çıkacağımızı, tahribatı nasıl engelleyeceğimizi, nelere dikkat edeceğimizi ve hangi mevsimde hangi çiçeklere dokunmamamız gerektiği gibi konuları tartışırız. Katılımcıları bu konularda uyarırız ve bu kurallara uymayanları gruptan çıkarırız. Doğa yürüyüşlerinde kesinlikle bu tür uyarılar yapılır ve katılımcılar bu konuda çok dikkatli olurlar. Yürüyüş esnasında ve eğitimlerde, farklı bitki, böcek, ağaç türleri hakkında bilgiler verilir. Bu bilgiler, grup üyeleri arasında farklı alanlarda uzman olan kişiler tarafından verilir” (R1).

“Yürüyüş öncesinde katılımcılara çevreye duyarlı olmaları konusunda ufak bir bilgilendirme yapıyoruz. Zaten yanımızda atıklarımızı taşıyabileceğimiz poşetler bulunuyor ve yürüyüş sırasında gördüğümüz çöpleri topluyoruz. Yani yürüyüş yaparken

çöplerinizi taşıyabileceğiniz kadarını yanınızda getirip, şehir merkezlerindeki çöp kutularına atıyoruz. Bu konuda yapabileceğimiz en önemli şey, katılımcıları bilinçlendirmek ve bu konuda onlara örnek olmaktır” (R2).

“Rehber olarak da biz aktiviteye katılanlara bazı kuralları anlatıyoruz. Örneğin, sigara içmeyi kesinlikle yasaklayamayız ancak içenlere çevreye izmarit atmamaları konusunda uyarıda bulunuyoruz. Bu konuda onları uyarıyoruz ve içmeyin, içtiğiniz zaman izmaritleri yerlere atmayın diye özen gösterin diyoruz. Yürüyüş molaları bittiğinde o alanda temizlik yapıyoruz ve çöplerimizi mutlaka yanımızda taşıyoruz. Bu konuları gerekli olduğu durumlarda anlatıyoruz” (R4).

Doğa yürüyüşü rehberleri, katılımcıların çevre bilinci ve eğitimi konusundaki etkileşimlerine dikkat çekmektedir. Özellikle ilk kez doğa yürüyüşüne katılanların, rehberlerden veya deneyimli yürüyüşçülerden aldıkları örnek davranışlar sonucunda çevreye karşı duyarlı davranışlar geliştirdikleri belirtilmektedir. Bu bağlamda, yürüyüş esnasında edinilen olumlu davranışların, katılımcıların genel yaşamlarında da etkili olduğu söylenebilir. Elde edilen alt temalara ilişkin bazı katılımcı görüşleri aşağıda yer almaktadır.

“Örneğin, doğa yürüyüşüne ilk defa gelen bir kişi, diğer katılımcılardan ve katıldığı faaliyetlerden olumlu biçimde etkileniyor. Bu etkileşim aslında biraz böyle zincirleme gidiyor ve bu da bizi mutlu ediyor. Böylelikle yeni katılımcıların çevreye karşı olumsuz alışkanlıkları da değişiyor. Mesela, izmaritleri atmak alışkanlığı doğa yürüyüşlerinde ortandan kalkan bir katılımcının şehirde de yere izmarit atma alışkanlığı değişiyor ve çevreye karşı daha hassas bir insan oluyor” (R7).

“Doğa yürüyüşleri katılımcılar açısından daha çok olumlu bir tepkiye yol açıyor. Yani, gördükleri kirlilikler yüzünden daha duyarlı hale gelmiş oluyorlar. Çünkü sabah erken saatte kalkıp hazırlık yapıp doğa yürüyüşüne çıkacakları için iyi bir deneyim beklerken, beklenmedik bir durumla karşılaştıklarında çevrenin kirlenmesi konusunda duyarlılıkları artıyor. Doğada, doğal bir süreç yaşayacaklarını düşündükleri halde beklenmedik bir biçimde çevre kirliliğiyle karşılaşmaları sonucunda katılımcıların duyarlılıklarını artırdığını düşünüyorum” (R12).

Doğa ile İnsan Etkileşimi

Araştırmanın doğa ile insan etkileşimi temasına ait kodlar “doğa yürüyüşçülerinin farkındalığı, çevre dostu yürüyüşçüler ve sporcu yürüyüşçüler farkı” biçiminde ortaya çıkmıştır. Doğa yürüyüşü rehberleri, doğa yürüyüşlerinin katılımcılar üzerinde çevre sorunlarına karşı daha bilinçli ve farkındalık sahibi olmalarını sağladığını söylemişlerdir. Bu aktiviteler sayesinde katılımcıların çevreye karşı daha olumlu davranışlar sergiledikleri ve diğer aktivitelerle kıyasla daha özenli oldukları belirtilmektedir. Ayrıca, doğa yürüyüşlerinin daha profesyonel bir şekilde gerçekleştirilmesinin, çevrenin korunmasına olumlu yönde katkı sağladığı anlaşılmaktadır. Elde edilen alt temalara ilişkin bazı katılımcı görüşleri aşağıda yer almaktadır.

“Aslında doğa yürüyüşlerinde katılımcıların dağıyla bütünleşmesinde büyük bir sıkıntımız yok. Biz de katılımcıları birebir bilinçlendirme konusunda elimizden geleni yapıyoruz. Rehberler olarak bazen yürüyüşlerde pankartlar açarak, sosyal medyada paylaşımlar yaparak bir kamuoyu oluşturmaya çalışıyoruz ve genellikle olumlu tepkiler alıyoruz” (R2).

“Doğa yürüyüşlerinde kesinlikle ilk olarak vurguladığım konu, çevreyi gittiğiniz yeri gelmek istediğiniz gibi bırakmanız gerektiğidir. Herkesin kendi çöpünü yanında bulundurması önemlidir. Çünkü doğa yürüyüşlerinde çevre kirliliği fazla hissedilmese de yine de yaşanabilir. Bu nedenle, doğa yürüyüşçüleri genellikle çevreye duyarlı ve sevgi dolu insanlardır. Doğayı sevdikleri için ona zarar vermek istemezler. Bu tutumlarıyla doğal yaşamı korumaya büyük önem verirler” (R3).

“Sürekli gezi faaliyeti yerine, bazen üyelere ya da sürekli yürüyüşlere gelen kişilere katılımcılara, belki gezi amaçlı değil de bilgilendirme amaçlı bir etkinlik planlanabilir. Bu etkinliklerde çevreye daha duyarlı davranma konusunda eğitimler düzenlenebilir. Yerel yönetimlerle iş birliği yapılarak projeler geliştirilebilir ve belki ilk başta ücretsiz bir termos dağıtılarak, aslında bunun ne kadar güzel bir şey olduğu hakkında farkındalık yaratılabilir. Bunların dışında etkinlik sırasında da birçok şey yapılabilir, ancak bu konuda daha fazla fikir ve çözüm önerisi üzerinde çalışılabilir” (R5).

Doğa yürüyüşü rehberleri, katılımcıların aktiviteler sırasında çevre ve canlılar konusunda büyük özen gösterdiklerini vurgulamaktadır. Katılımcıların, bitkilerden ağaçlara, hayvanlardan diğer tüm canlılara kadar tüm yaşam formlarına saygılı ve hassas bir şekilde hareket ettiklerini belirtmektedirler. Bu yaklaşım sayesinde, doğal yaşama olan saygılarını açıkça ortaya koyduklarını vurgulamışlardır. Elde edilen alt temalara ilişkin bazı katılımcı görüşleri aşağıda yer almaktadır.

“Ağaçların kırılması veya dalının kırılması gibi, ister istemez olabilecek durumlar var. Aynı patikanın sürekli kullanılmasından kaynaklı erozyon da söz konusu olabiliyor. Bu açıdan bakıldığında, tamam çevreyi kirletiyoruz, ama çevreye zarar vermiyoruz demek doğru olmaz. Evet, çıktı oluyor, çünkü orada ayakta bir şeyler bırakıyoruz” (R7).

“Doğa yürüyüşlerinde özellikle ilkbaharda, ağaç yeşerdiğinde yeni dalları veya fidanları kırmamaya dikkat edilmeli. Kamp kurduğumuz zaman hayvanların geçiş noktalarına kurmuyoruz, mesela dereye yakınına veya hayvanların kullandığı patikaya çok yakın olmamaya çalışıyoruz. Çünkü hayvanlar geçerken, çadırları patlatma riskleri var. Su içmeye ya da yuvalarına insanlar nedeniyle gidemiyorlar ve bu durumda hem kendileri hem de yavruları mağdur olabiliyor” (R10).

“Örneğin, bir bölgede belirli patikalar olabilir, bu patikaların dışında ekstra rotalar açılmasın ve belirlenen kamp yerleri dışında kamp yapılmamasın. Her grup kendi kamp yerini belirlemeli, belirlenmiş kamp alanları kullanılmalı. Kamp ateşleri yerine kamp ocakları kullanılabilir. Çadır kurduğumuz yerdeki ot ve

yeşilliklerin ölmemesi için çadırı kurduktan bir gün veya iki gün sonra çadırın yönünü değiştirebiliriz. Böylece alttaki bitkiler zarar görmez” (R11).

“Doğa yürüyüşüne katılan deneyimli bireyler aslında doğa yürüyüşü sporcuları olarak tanımlanabilir. Çünkü bu insanlar düzenli olarak katıldıkları yürüyüşlerde oldukça önemli deneyimler kazanırlar. Bu deneyimlerden biride çevrenin korunması. Bu anlamda doğa yürüyüşü sporcuları, çevreyi kirletme gibi bir düşüncesi ya da davranışı yoktur; tam tersine, çevreyi koruma ve temizleme konusunda aktif rol alırlar” (K1).

“Doğa yürüyüşçülerini ben ikiye ayırıyorum. Birincisi, sportif doğa yürüyüşçüleri; ikincisi ise hafta sonu işte doğada huzur içinde olalım, yağ yakalım, fotoğraf çekelim güdüsüyle gidenler. Sonuçta herkes doğayı gezmek istiyor, çünkü insan doğayla iç içe olmak isteyebiliyor. Ama çoğunluk onlar hani sporcu ruhunda olanlar, sonuçta belli bir bilinçle, belli bir bakış açısı kazanmışlar. Bu konuda diğer yürüyüşçülere göre daha disiplinli olmaları kaçınılmaz bir sonuç” (R8).

Tartışma

Doğa yürüyüşü rehberlerinin çevre sorunlarına karşı tutumlarını ve farkındalıklarını ortaya koymak amacıyla gerçekleştirilen bu araştırmada, doğa yürüyüşü rehberlerinin deneyimlerine odaklanılmıştır. Doğa yürüyüşü rehberlerinin görüşleri doğrultusunda yapılan analiz sonucunda üç tema ve otuz beş kod ortaya çıkmıştır. İlgili temalar; “Doğa koruma ve sürdürülebilirlik”, “Çevre Bilinci ve Eğitimi”, “Doğa ile İnsan Etkileşimi” biçiminde ortaya çıkmaktadır. Doğa yürüyüşü rehberleri, yürüyüş aktivitelerinde çeşitli çevre sorunlarıyla karşılaştıklarını, katılımcıların çevre konusundaki duyarlılıklarını ve çevrenin korunması için verilen eğitimler hakkında görüşler bildirmişlerdir.

Doğa yürüyüşü rehberlerinin, yürüyüş aktivitelerinde karşılaştıkları çevre sorunlarına yönelik bulgular incelendiğinde, en sık karşılaşılan çevre sorununun doğaya bırakılan çöpler olduğunu ifade etmişlerdir. Doğaya bırakılan çöplerin kaynağı ise piknikçiler ve o bölgede yaşayan yerel halktan kaynaklandığını belirtmişlerdir. McConnell (1991), tarafından Everest Dağı’nda doğa yürüyüş parkurlarında yapılan çalışmada başta cam kırıkları ve metal konserve kutular olmak üzere birçok bölgede çöp sorununun olduğu görülmüştür. Manandhar vd. (2010), tarafından Sagarmatha Ulusal Parkı’nda bulunan doğa yürüyüşü rotalarında katılımcılar tarafından atılan plastikler, kutular, şişeler, kağıtlar vb. ciddi bir çevresel sorun olduğu vurgulanmıştır. Doğa yürüyüşlerinde ortaya çıkan çöp sorununun yanı sıra, maden alanları ve ağaç kesimi gibi durumlar doğa yürüyüşü rehberleri açısından belirtilen çeşitli sorunlar içerisinde yer almıştır. Özellikle kamplı yürüyüşlerde yakacak odun kullanılması, turistik tesislerin inşası için ağaçların kesilmesi nedeniyle bölgesel ormanlar ve doğal bitki örtüsü üzerinde de olumsuz etkileri sahiptir (Stevens, 2003).

Doğa yürüyüşleri parkurları bazen maden alanları veya taş ocaklarına yakın yerlerden geçebilmektedir. Bu maden alanları

ve taş ocaklarının neden olduğu çevre kirliliği doğa yürüyüşü rehberleri tarafından bir diğer çevre sorunu olarak vurgulanmıştır. Doğa yürüyüşü rehberleri, maden alanlarından kaynaklanan hava, su, toprak ve gürültü kirlilikleri hem bölge habitatına hem de o bölgeyi ziyaret eden yürüyüş katılımcılarını olumsuz yönde etkilediğini söylemişlerdir. Özellikle taş ocaklarından kaynaklanan ortam havasındaki asılı partikül madde seviyeleri başta solunum yolu rahatsızlıkları olmak üzere birçok sağlık sorununa yol açabilmektedir (Olusegun, Adeniyi ve Adeola, 2009). Günümüzde doğa yürüyüşlerinin çoğunluğu orman alanlarında gerçekleşmekte ve bu aktivitelerin sayısı her geçen gün artmaktadır. Orman alanlarında kontrollü veya kaçak yollarla kesimler gerçekleştirilmekte ve bu durum ormansızlaşmaya yol açmaktadır. Doğa yürüyüşü rehberleri aktiviteler süresince deneyimledikleri orman alanlarında yaşanan ağaç kesiminin hem yürüyüş parkurlarının sürdürülebilirliği hem de katılımcıların yürüyüş parkuru tercihleri üzerinde olumsuz etkilere neden olduğunu vurgulamıştır. Orman alanlarında yasal veya yasa dışı kesim sonucu elde edilen kereste vb. orman ürünleri, doğa yürüyüşü vb. açık alan rekreasyon aktivitelerinin çeşitliliğinin ve katılımcı sayısının artışı, orman alanlarına gelen turist sayısındaki artış gibi nedenler, ağaçların kesilmesine ve orman alanlarının yok olmasına neden olmaktadır (Vail ve Hultkrantz, 2000).

Doğa yürüyüşlerinin yapıldığı alanlara araçla erişim için yolların açılması ve yeni yürüyüş parkurlarının oluşturulması, katılımın artırılması ve doğal alanların ziyaret edilmesi çevrenin korunması adına önemli bir durum olarak belirtilmiştir. Ancak, bu tür girişimler çevre ve sürdürülebilirlik açısından bazı sorunları da beraberinde getirebilir. Özellikle, yeni yolların açılması ve parkurların oluşturulması sırasında doğal alanlara zarar verilmesi riski bulunmaktadır. Doğa yürüyüşü rehberleri, artan ziyaretçi sayısı, doğal yaşamı olumsuz etkileyebileceğini ve çevreye ek yük getirebileceğini söylemişlerdir. Ito (2011), doğaya kolay erişim uğruna açılan yollar nedeniyle bu bölgelerde yer alan doğa yürüyüşü alanlarının daralmasına ve geleneksel kültürün kaybolmasına neden olduğu ifade etmiştir. Doğal güzellikleri ve manzaraları nedeniyle birçok doğa yürüyüşü parkuru, turistlerin ulaşımı, konaklama tesisleri, yerleşim alanları, avcılık vb. faaliyetler nedeniyle ile yolların açılmasına ve çevrenin tahrip edilmesine neden olmaktadır (Pace, 2022).

Doğa yürüyüşü rehberlerinin, çevrenin korunması açısından katılımcıların çevre bilincine ve eğitimine sahip olmaları gerektiği vurgulanmıştır. Bu bağlamda rehberler tarafından katılımcılara yürüyüş öncesi, sırası ve sonrasında çevre korumaya yönelik çeşitli eğitimler verildiği belirlenmiştir. Katılımcılar, çevresel farkındalık artırıcı eğitimler doğru oranda, dolaylı ve eğlenceli bir şekilde aldıklarında, çevre bilincinin uzun vadede artmasına ve tutum değişikliğine yol açmaktadır (Pap, 2021). Doğa yürüyüşleri, insanlara çevre kirliliği vakalarını deneyimleyerek çevre eğitiminde önemli bir rol oynayabilir ve böylece çevre sorunlarına ilişkin farkındalığı artırabilir. Doğa yürüyüşü, doğayla doğrudan teması teşvik eder ve insanları çevrelerindeki doğal ve insan yapımı değişiklikleri gözlemlemeyerek, çevre sorunları

hakkında temel bir anlayış geliştirmelerine yardımcı olabilir (Ferreira, 1998). Çevrelerin doğal yönlerinin korunması ve eğitim programları aracılığıyla doğal ortamlara ilişkin farkındalığın artırılması da dahil olmak üzere yönetimsel çıkarımlar önem taşımaktadır (Kil, Stein ve Holland, 2014).

Doğa yürüyüşlerine ilk defa katılan veya daha az deneyime sahip olan katılımcıların, rehberlerini veya deneyimli katılımcıları örnek alarak çevrenin korunması konusunda farkındalık kazandıkları rehberler tarafından belirtilmiştir. Bu süreç, katılımcıların doğal çevreye olan etkileşimlerini daha derinlemesine anlamalarına ve doğaya karşı daha duyarlı olmalarına yardımcı olur. Rehberler veya deneyimli katılımcılar, çevresel koruma konusundaki önemli bilgileri ve davranışları aktararak, diğer katılımcıların çevreye duyarlılık geliştirmesine öncülük ederler. Bu şekilde, doğa yürüyüşleri çevre bilincinin ve eğitimi geliştirilmesinde fırsatları sunar. Palmberg ve Kuru (2000) tarafından yapılan bir çalışmada, doğa yürüyüşlerinde deneyimli olan katılımcıların özgüvenlerini ve güven duygularını artırdığı görülmüş. Doğa yürüyüşlerinde deneyimli olanlarla deneyimsiz olanlar arasında karşılaştırma yapıldığında, deneyimli katılımcıların doğaya karşı güçlü ve net bir şekilde tanımlanabilir bir empatik ilişkiye sahip olduğu bulunmuştur. Bu bağlamda, doğa yürüyüşü rehberlerinin, katılımcılara doğal ve kültürel çevre ve onun değerleri hakkında iletişim kurarak ve aktarma, izleme ve değerlendirme yoluyla çevrenin sürdürülebilir sonuçlarını teşvik etmek için iyi bir konumda rol model oldukları bilinmektedir (Weller ve Kim, 2011).

Rehberler, doğa yürüyüşlerinde çevre sorunlarına ilişkin sosyal medyanın önemli bir eğitsel araç olduğunu belirtmişlerdir. Bu platformlar, geniş bir kitleye ulaşma ve çevre konularına dikkat çekme potansiyeline sahiptir. Rehberler, doğa yürüyüşü yaparken çevreyi koruma konusunda katılımcıları bilinçlendirmek için bu tür iletişim araçlarını etkili bir şekilde kullanabilirler. Bu şekilde, doğa yürüyüşlerinin çevresel etkilerini azaltabilir ve doğayı koruma konusunda daha fazla farkındalık yaratabilirler. Bu bağlamda, kullanıcılar tarafından oluşturulan içerikler sayesinde, koruma biyolojisi, ekosistem hizmetleri ve peyzaj planlaması gibi birçok alanda aktivite tercihleri ve davranışları hakkındaki soruları yanıtlamak için kullanılabilir (Fisher vd., 2018). Sosyal medyanın katılımcıların nereye gidecekleri, aktivitelere nasıl hazırlanabilecekleri ve doğa yürüyüşlerini paylaşmaları bulmaları konusunda bilgi toplamalarına olanak sağlaması nedeniyle, uygulamanın ve uygulanabileceği yerlerin erişilebilirliğini artırarak yürüyüş aktivitelerine ilişkin alışkanlıklar üzerinde etkilidir (Arts, Fischer, Duckett ve Van Der Wal, 2021). Fox, Graham, Eigenbrod, Bullock ve Parks (2022) tarafından gerçekleştirilen bir çalışmada, sosyal medyadan elde edilen veriler kullanılarak doğa yürüyüşüne yön veren jeoçeşitliliği, biyoçeşitliliği ve antropojenik etkenleri ve insanların yürüyüş sırasında etkileşimde bulunduğu jeoçeşitlilik özelliklerini belirleyerek gelecekteki çevre koruma yöntemlerine yönelik bilgi sağlamaya yardımcı olabileceği tespit edilmiştir.

Doğa yürüyüşü rehberleri, aktiviteler esnasında katılımcıların doğa ile etkileşime geçerek istemeyerek de olsa bazen doğal yaşama zarar verdiklerini vurgulamışlardır. Katılımcılar yürüyüş parkuru dışında bulunan bitkileri ezdikleri ve fidanları ezdikleri, ağaç dallarını kırdıkları, böceklere, amfibik hayvanlara zarar verdiklerini söylemişlerdir. Özellikle ilkbahar mevsiminde gerçekleşen doğa yürüyüşleri, kış mevsimi sonrası yeniden canlanan doğa içerisinde var olan tüm canlılar için hayati öneme sahiptir. Doğaya hiçbir şey bırakmadan ve hiçbir şey almadan gerçekleşmesi gereken doğa yürüyüşleri, insan unsuru nedeniyle olumsuz yönde etkilenebilmektedir. Bu bağlamda, doğa yürüyüşlerinin insan sağlığı üzerindeki etkileri bilinirken, doğal yapıya ve orman alanlarına verdiği zararlar bir tehdit olarak değerlendirilebilir (Atalay, Perkumiene, Aleinikovas ve Škėma, 2024). Doğa yürüyüşlerinin zararlı çevresel etkileri arasında, yerel ölçekte bitki örtüsüne basma, toprak sıkışması, su kirliliği ve toprak erozyonundan bölgesel ölçekte eski orman yolları ve patikaların yayılması, yabani hayvanların ve toprak patojenlerinin yayılması vb. yer almaktadır (Turton, 2005). Holden (2003), tarafından doğa yürüyüşçüleri arasında yapılan bir çalışmada, katılımcıların bölge ekonomisine olumlu katkı sağladığını inandıklarını göstermektedir. Üçte ikisi doğa yürüyüşlerinin çevre açısından zararlı olduğuna inansa da %20'si kişisel olarak çevreye zarar verdiklerini bilmelerine rağmen doğa yürüyüşü yapmaktan vazgeçmeyecekleri sonucu ortaya çıkmıştır. Dirgantara, Kalaloi ve Dianita (2024), tarafından yapılan çalışmada, çevresel farkındalığın doğa yürüyüşü aktivitelerine katılarak elde edildiğini, bunun da doğal kaynakların korunması, kişisel atıkların uygun şekilde bertaraf edilmesi ve minimalist yaşam tarzlarının benimsenmesi gibi ekolojik açıdan sorumlu davranışların geliştirilmesine yol açtığını göstermiştir.

Sonuç ve Öneriler

Doğa yürüyüşü rehberlerinin deneyimlerine odaklanan bu araştırmada, rehberlerin çevre sorunlarına karşı tutumları ve farkındalıkları incelenmiştir. Araştırma sonucunda üç tema ve otuz beş kod belirlenmiştir. Temalar şunlardır: "Doğa koruma ve sürdürülebilirlik", "Çevre Bilinci ve Eğitimi", "Doğa ile İnsan Etkileşimi". Rehberler, yürüyüş aktivitelerinde çeşitli çevre sorunlarıyla karşılaştıklarını ve katılımcıların çevre konusundaki duyarlılıklarını artırmak için çeşitli eğitimler verdiklerini belirtmişlerdir.

En sık karşılaşılan çevre sorunu doğaya bırakılan çöplerdir. Bu çöplerin kaynağı genellikle piknikçiler ve yerel halktır. Ayrıca, maden alanları ve ağaç kesimi gibi durumlar da doğa yürüyüşü rehberleri açısından önemli çevre sorunları arasındadır. Çevresel sorunların hem doğal habitatı hem de yürüyüş katılımcılarını olumsuz etkilediğini vurgulamışlardır. Bu sonuçlar, McConnell (1991), Manandhar vd. (2010) ve Stevens (2003) tarafından gerçekleştirilen çalışmalarla paralellik göstermektedir. Katılımcıların çevre bilincine ve eğitimine sahip olmalarının çevrenin korunması açısından önemli olduğunu belirtmişlerdir. Bu bağ-

lamda, rehberlerin katılımcılara çevre korumaya yönelik eğitimler verildiği ve bu eğitimlerin uzun vadede çevre bilincinin artmasına ve tutum değişikliğine yol açabileceği ifade edilmiştir. Bu sonuçlar, Pap (2021), Ferreira (1998) ve Kil vd. (2014) tarafından gerçekleştirilen çalışmalarla paralellik göstermektedir. Son olarak, rehberler sosyal medyayı çevre eğitimi için önemli bir araç olarak görmekte ve bu platformları etkili bir şekilde kullanarak katılımcıları çevre konusunda bilinçlendirmektedir. Bu sonuçlar, Fisher vd. (2018), Arts vd. (2021) ve Fox vd. (2022) tarafından gerçekleştirilen çalışmalarla paralellik göstermektedir. Sosyal medya, geniş bir kitleye ulaşma ve çevre konularına dikkat çekme potansiyeline sahip olduğundan, doğa yürüyüşlerinin çevresel etkilerini azaltabilir ve doğayı koruma konusunda daha fazla farkındalık yaratabilir.

Bu araştırma, doğa yürüyüşü rehberlerinin çevre sorunlarına karşı tutumlarını ve çevre bilincini artırmak için verdikleri çabaları vurgulaması açısından önemlidir. Rehberlerin, doğa yürüyüşlerini çevre dostu bir şekilde gerçekleştirmek için katılımcıları bilinçlendirdikleri ve doğayı koruma konusunda liderlik ettikleri görülmektedir. Doğa yürüyüşü rehberlerinin karşılaştıkları çevresel sorunlarla ilgili deneyimlerini bireysel ve öznel olarak vurgulayan bu çalışma, aynı zamanda rehberlerin çevrelerindeki ilgi çekici nesnelere ve olgulara deneyimleme, kavramsallaştırma ve algılama konusundaki farklı yollarını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, doğa yürüyüşü rehberlerinin çevre sorunlarına karşı tutumları ve çevre bilincini artırmak için gösterdikleri çabalar çok önemlidir. Doğa yürüyüşleri sırasında rehberlerin gösterdikleri bu çabaların çevresel sürdürülebilirliğe destek olacağı sonucuna varılabilir.

Doğa yürüyüşlerinde gözlemlenen çevre kirliliği, genellikle piknikçiler ve yerel halkın bilinçsiz davranışlarından kaynaklanmaktadır. Bu sorun, doğrudan doğal habitatı ve yürüyüş katılımcılarını olumsuz etkilemektedir. Çevre bilincinin artırılması, eğitim ve bilinçlendirme çabaları ile mümkündür. Doğa yürüyüşü rehberlerinin katılımcılara yönelik çevre koruma eğitimleri ve sosyal medya aracılığıyla yapılan farkındalık çalışmaları, bu bilincin artmasına ve tutum değişikliklerine yol açabilir. Rehberlerin bu alandaki liderlik rolü ve sosyal medyanın etkili kullanımı, doğa yürüyüşlerinin çevresel sürdürülebilirliğini artırmada önemli bir araç olarak görülmektedir. Bu çıkarımlar, doğa yürüyüşü rehberlerinin çevre kirliliği ile mücadelede ve çevrenin korunmasında oynadığı rolün ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda, eğitim ve farkındalığın artırılması, uzun vadede çevreye daha duyarlı bir toplum oluşmasına katkı sağlayacağı söylenebilir.

Bu sonuçlar doğrultusunda, doğa yürüyüşü aktivitelerinde rehberlere çevrenin korunmasıyla ilgili şu öneriler verilebilir. Doğa yürüyüşü rehberleri, çevre sorunları hakkında eğitim alarak ve sürekli olarak farkındalık yaratmaya çalışarak doğanın korunmasında daha fazla sorumluluk alabilirler. Bu sayede, doğa yürüyüşlerinin çevreye olan etkileri konusunda katılımcıların bilinçlenmeleri sağlanabilir. Doğa yürüyüşlerinde, doğal ve kültü-

rel mirasa saygılı bir şekilde davranarak, yürüyüş rotalarını belirlerken ve grupları yönlendirirken bu değerlere zarar vermeye özen gösterebilirler. Doğa yürüyüşlerinde, çöplerin doğaya bırakılmaması konusunda katılımcılar bilgilendirilebilir ve çöplerin doğru şekilde toplanması ve bertaraf edilmesi için öncülük edebilirler. Doğa koruma projelerini destekleyerek, doğa yürüyüşü sırasında ziyaret edilen alanların korunmasına ve sürdürülebilirliğine katkıda bulunabilirler. Rehberler, doğada iz bırakmamaya özen göstererek, doğal yaşamı ve ekosistemi korumaya yardımcı olabilirler. Doğa yürüyüşü sırasında yerel halkın ekonomisine katkıda bulunarak, doğal alanların korunmasına destek olabilirler.

Gelecekte yapılacak araştırmalar açısından öneriler bağlamında, farklı açık alan rekreasyon aktivitelerinde ortaya çıkan çevre sorunlarıyla ilgili çalışmalar yapılabilir. Farklı açık alan aktivitelerinin neden olduğu çevre sorunlarına ilişkin araştırmalar yapılabilir. Farklı açık alan aktivite katılımcılarının çevre sorunlarına ilişkin görüşlerini ortaya koymak amacıyla araştırmalar yapılabilir. Doğa yürüyüşü rotalarında bırakılan çöplerin türleri, miktarları ve kaynakları daha detaylı bir şekilde incelenebilir. Açık alan aktivite katılımcılarına verilen çevre eğitim programlarının etkinliği ve uzun vadeli etkileri üzerine araştırma yapılabilir. Farklı açık alan aktivitelerinin çevresel etkilerinin karşılaştırılması ve hangi faktörlerin çevresel etkiler üzerinde daha büyük bir etkiye sahip olduğunun belirlenmesi için araştırmalar yapılabilir. Farklı açık alan aktivitelerinde yerel halkın katılımının çevresel etkilere ve doğal alanların korunmasına olan etkisi üzerine araştırmalar yapılabilir.

Finans Kaynakları

Bu çalışmanın hazırlanması ve yazımı sırasında kurum ve kuruluşlardan herhangi bir maddi destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması

Bu makalenin yayınlanmasıyla ilgili herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Yazar Katkıları

Araştırma Fikri: EE; Araştırma Tasarımı: EE; Verilerin Analizi: EE; Makale Yazımı: EE; Eleştirel İnceleme: EE

Kaynaklar

1. **Adventure in Camping.** (2023), *Respect the trail: A guide to hiking etiquette.* Erişim adresi: <https://www.adventureincamping.com/blog/respect-the-trail-a-guide-to-hiking-etiquette/> Erişim tarihi: 15.11.2024.
2. **Arts, I., Fischer, A., Duckett, D. ve Van Der Wal, R.** (2021). Information technology and the optimisation of experience—The role of mobile devices and social media in human-nature interactions. *Geoforum*, 122, 55-62. <https://doi.org/10.1016/j.geoforum.2021.03.009>

3. **Atalay, A., Perkumiene, D., Aleinikovas, M. ve Škëma, M.** (2024). Clean and sustainable environment problems in forested areas related to recreational activities: case of Lithuania and Turkey. *Frontiers in Sports and Active Living*, 6, 1224932. <https://doi.org/10.3389/fspor.2024.1224932>
4. **Bol, T.** (2012). *Adventure sports photography: Creating dramatic images in wild places*. Berkeley, CA: Peachpit Press.
5. **Chatterjea, K.** (2007). Assessment and demarcation of trail degradation in a nature reserve, using GIS: case of Bukit Timah Nature Reserve. *Land Degradation & Development*, 18(5), 500-518. <https://doi.org/10.1002/ldr.793>
6. **Creswell, J. W.** (2018). *Nitel araştırma yöntemleri* (Çev. M. Bütün ve S. B. Demir), Ankara: Siyasal Kitabevi.
7. **Dirgantara, P., Kalaloi, A. F. ve Dianita, I. A.** (2024). Communicating ecological awareness through hiking Mount Argopuro. In E3S Web of Conferences (Vol. 495, p. 02004). EDP Sciences. <https://doi.org/10.1051/e3sconf/202449502004>
8. **Evju, M., Hagen, D., Jokerud, M., Olsen, S. L., Selvaag, S. K. ve Vistad, O. I.** (2021). Effects of mountain biking versus hiking on trails under different environmental conditions. *Journal of Environmental Management*, 278, 111554. <https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2020.111554>
9. **Ferreira, G.** (1998). Environmental education through hiking: A qualitative investigation. *Environmental Education Research*, 4(2), 177-185. <https://doi.org/10.1080/1350462980040205>
10. **Fisher, D. M., Wood, S. A., White, E. M., Blahna, D. J., Lange, S., Weinberg, A., Tomco, M. ve Lia, E.** (2018). Recreational use in dispersed public lands measured using social media data and on-site counts. *Journal of Environmental Management*, 222, 465-474. <https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2018.05.045>
11. **Fox, N., Graham, L. J., Eigenbrod, F., Bullock, J. M. ve Parks, K. E.** (2022). Geodiversity supports cultural ecosystem services: an assessment using social media. *Geoheritage*, 14(1), 27. <https://doi.org/10.1007/s12371-022-00665-0>
12. **Geneletti, D. ve Dawa, D.** (2009). Environmental impact assessment of mountain tourism in developing regions: A study in Ladakh, Indian Himalaya. *Environmental Impact Assessment Review*, 29(4), 229-242. <https://doi.org/10.1016/j.eiar.2009.01.003>
13. **Hawke, A. L. ve Jensen, R. L.** (2020). Are trekking poles helping or hindering your hiking experience? A review. *Wilderness & Environmental Medicine*, 31(4), 482-488. <https://doi.org/10.1016/j.wem.2020.06.009>
14. **Holden, A.** (2003). Investigating trekkers' attitudes to the environment of Annapurna, Nepal. *Tourism Management*, 24(3), 341-344. [https://doi.org/10.1016/S0261-5177\(02\)00079-1](https://doi.org/10.1016/S0261-5177(02)00079-1)
15. **Huddart, D. ve Stott, T.** (2019). *Outdoor recreation: Environmental impacts and management*. e-Book: Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-97758-4>
16. **Ito, T.** (2011). Road expansion and its influence on trail sustainability in Bhutan. *Forests*, 2(4), 1031-1048. <https://doi.org/10.3390/f2041031>
17. **Jirásek, I., Veselský, P. ve Poslt, J.** (2017). Winter outdoor trekking: spiritual aspects of environmental education. *Environmental Education Research*, 23(1), 1-22. <https://doi.org/10.1080/13504622.2016.1149553>
18. **Karim, R., Nafees, M. A., Khan, T., Khan, M. Z., Wafi, S. ve Ali, S.** (2014). Studies in assessment of environmental degradation and tourism in the Karakoram Mountain Ranges using water quality characterization. *Journal of Biodiversity and Environmental Sciences*, 5(2), 260-267.
19. **Kil, N., Stein, T. V. ve Holland, S. M.** (2014). Influences of wildland-urban interface and wildland hiking areas on experiential recreation outcomes and environmental setting preferences. *Landscape and Urban Planning*, 127, 1-12. <https://doi.org/10.1016/j.landurbplan.2014.04.004>
20. **Leister, W.** (2019). Strengthening tourists' engagement in guided hiking and trekking. *Administrative Sciences*, 9(2), 45. <https://doi.org/10.3390/admsci9020045>
21. **Manandhar, D. R., Hansson, H., Svensson, H., Hogland, W., Mårtensson, L., Mathiasson, L. ve Khanal, S. N.** (2010). Environmental observations of solid waste management at high altitude in Nepal: Case study along trekking route in Sagarmatha National Park. *Linnaeus Eco-Tech*, 421-428. <https://doi.org/10.15626/Eco-Tech.2010.045>
22. **McConnell, R. M.** (1991). Solving environmental problems caused by adventure travel in developing countries: The Everest environmental expedition. *Mountain Research and Development*, 11(4), 359-366. <https://www.jstor.org/stable/3673719>
23. **McGinn, A. P., Evenson, K. R., Herring, A. H. ve Huston, S. L.** (2007). The relationship between leisure, walking, and transportation activity with the natural environment. *Health & Place*, 13(3), 588-602. <https://doi.org/10.1016/j.healthplace.2006.07.002>
24. **Miles, M. B. ve Huberman, A. M.** (1994). *Qualitative data analysis*. Sage Publications.
25. **Mitten, D., Overholt, J. R., Haynes, F. I., D'Amore, C. C. ve Ady, J. C.** (2018). Hiking: A low-cost, accessible intervention to promote health benefits. *American Journal of Lifestyle Medicine*, 12(4), 302-310. <https://doi.org/10.1177/15598276166658229>
26. **Molokáč, M., Hlaváčová, J., Tometzová, D. ve Liptáková, E.** (2022). The preference analysis for hikers' choice of hiking trail. *Sustainability*, 14(11), 6795. <https://doi.org/10.3390/su14116795>
27. **Morsiani, M., Robazza, C., Di Liborio, M., Ruiz, M. C. ve Bortoli, L.** (2023). Passion in hiking guides affects their group management skills and functional psychobiosocial experiences. *Heliyon*, 9(7), e18388. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2023.e18388>
28. **Nepal, S. K. ve Nepal, S. A.** (2004). Visitor impacts on trails in the Sagarmatha (Mt. Everest) national park, Nepal. *AMBIO: A Journal of The Human Environment*, 33(6), 334-340. <https://doi.org/10.1579/0044-7447-33.6.334>
29. **Niedermeier, M., Grafetstätter, C., Kopp, M., Huber, D., Mayr, M., Pichler, C. ve Hartl, A.** (2019). The role of anthropogenic elements in the environment for affective states and cortisol concentration in mountain hiking-a crossover trial. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 16(2), 290. <https://doi.org/10.3390/ijerph16020290>
30. **Nyaupane, G. P., Lew, A. A. ve Tatsugawa, K.** (2014). Perceptions of trekking tourism and social and environmental change in Nepal's Himalayas. *Tourism Geographies*, 16(3), 415-437. <https://doi.org/10.1080/14616688.2014.942233>
31. **Olusegun, O., Adeniyi, A. ve Adeola, G. T.** (2009). Impact of granite quarrying on the health of workers and nearby residents in Abeokuta Ogun State, Nigeria. *Ethiopian Journal of Environmental Studies and Management*, 2(1), 1-11.
32. **Pace, D.** (2022). Tour guides and access to trails: Problems in the Bahrija Area of Malta. *International Journal of Tour Guiding Research*, 3(1), 1-18. doi: <https://doi.org/10.21427/7w07-6157>

33. Palli, J., Cagnetti, C., Emanuel, C., Ferrari, S., Filibeck, G., Forte, T. G. V., Franceschini, C., Giorgi, A., Leoni, V., Poponi, S., Ruggieri, A. ve Piovesan, G. (2023). The environmental dimension of ecotourism in Italian protected areas: A comparison of two bio-geographical regions based on the assessment of accredited hiking guides. *Journal of Ecotourism*, 22(1), 164-186. <https://doi.org/10.1080/14724049.2022.2080215>
34. Palmberg, I. E. ve Kuru, J. (2000). Outdoor activities as a basis for environmental responsibility. *The Journal of Environmental Education*, 31(4), 32-36. <https://doi.org/10.1080/00958960009598649>
35. Pap, A. (2021). Environmental education opportunities in trekking camp movement. *Journal of Applied Technical and Educational Sciences*, 11(2), 75-90. <http://doi.org/10.24368/jates.v11i2.234>
36. Paudel, T., Li, W. Y. ve Kim, Y. G. (2022). Examining trekkers' environmentally friendly behavior using an extended model of goal-directed behavior (MGB) and a new ecological paradigm scale (NEP). *E&M Economics and Management*, 25(4), 137-154. <https://doi.org/10.15240/tul/001/2022-4-009>
37. Pickering, C. M., Hill, W., Newsome, D. ve Leung, Y. F. (2010). Comparing hiking, mountain biking and horse riding impacts on vegetation and soils in Australia and the United States of America. *Journal of Environmental Management*, 91(3), 551-562. <https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2009.09.025>
38. Pickering, C. M., Rossi, S. ve Barros, A. (2011). Assessing the impacts of mountain biking and hiking on subalpine grassland in Australia using an experimental protocol. *Journal of Environmental Management*, 92(12), 3049-3057. <https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2011.07.016>
39. Poudel, S. ve Nyaupane, G. P. (2016). Exploring the roles of tour guides in trekking tourism. *Travel and Tourism Research Association: Advancing Tourism Research Globally*, 47. <https://scholarworks.umass.edu/ttra/2011/Visual/47>
40. Reuter, C. ve Pechlaner, H. (2012). Sustainable trekking tourism development with a Focus on product quality assessment—two cases from the Indian Himalayas. *Journal of Tourism*, 13(2), 1-22.
41. Ryan, S. (2015). *Theorizing outdoor recreation and ecology: Managing to enjoy nature*. e-Book: Palgrave Macmillan. <https://10.1057/9781137385086>
42. Serenari, C., Leung, Y. F., Attarian, A. ve Franck, C. (2012). Understanding environmentally significant behavior among whitewater rafting and trekking guides in the Garhwal Himalaya, India. *Journal of Sustainable Tourism*, 20(5), 757-772. <https://doi.org/10.1080/09669582.2011.638383>
43. Stevens, S. (2003). Tourism and deforestation in the Mt Everest region of Nepal. *Geographical Journal*, 169(3), 255-277. <https://doi.org/10.1111/1475-4959.00089>
44. Thurston, E. ve Reader, R. J. (2001). Impacts of experimentally applied mountain biking and hiking on vegetation and soil of a deciduous forest. *Environmental Management*, 27, 397-409. <https://doi.org/10.1007/s002670010157>
45. Törn, A., Tolvanen, A., Norokorpi, Y., Tervo, R. ve Siikamäki, P. (2009). Comparing the impacts of hiking, skiing and horse riding on trail and vegetation in different types of forest. *Journal of Environmental Management*, 90(3), 1427-1434. <https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2008.08.014>
46. Turton, S. M. (2005). Managing Environmental Impacts of Recreation and Tourism in Rainforests of the wet tropics of Queensland world heritage area. *Geographical Research*, 43(2), 140-151. <https://doi.org/10.1111/j.1745-5871.2005.00309.x>
47. Upadhayaya, P. K. (2018). Sustainable management of trekking trails for the adventure tourism in mountains: A study of Nepal's Great Himalaya trails. *Journal of Tourism & Adventure*, 1(1), 1-31.
48. Vail, D. ve Hultkrantz, L. (2000). Property rights and sustainable nature tourism: Adaptation and mal-adaptation in Dalarna (Sweden) and Maine (USA). *Ecological Economics*, 35(2), 223-242. [https://doi.org/10.1016/S0921-8009\(00\)00190-7](https://doi.org/10.1016/S0921-8009(00)00190-7)
49. Weiler, B. ve Kim, A. K. (2011). Tour guides as agents of sustainability: Rhetoric, reality and implications for research. *Tourism Recreation Research*, 36(2), 113-125. <https://doi.org/10.1080/02508281.2011.11081313>
50. Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. 11. Baskı, Ankara: Seçkin Yayınları.
51. Zarei, I., Ehsani, M., Moghimehfar, F. ve Aroufzad, S. (2021). Predicting mountain hikers' pro-environmental behavioral intention: An extension to the theory of planned behavior. *Journal of Park & Recreation Administration*, 39(3), 70-90. <https://doi.org/10.18666/JPra-2020-10347>